

Synpunkter från föreningen **Världsarv i Sverige** gällande remiss på
”Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun”
(SOU 2023:58) Diarienummer: Ku2023/01093

Föreningen Världsarv i Sverige - ViS - är en ideell intresseorganisation för de objekt i Sverige som tagits upp på Unescos världsarvslista. 14 av de 15 världsarven är med i föreningen vars syfte är att driva ett nätverk som stöttar förvaltningen av världsarven i Sverige.

Det är den svenska staten (regeringen) som ansöker om att Världsarvskommittén (Unesco) ska utse ett världsarv i det egna landet. Självklart utifrån världsarvskonventionen som Sverige skrivit under. Med den underskriften följer, en mängd åtaganden. I artikel 27 beskrivs det till exempel så här:

”De stater som är parter i denna konvention skall med alla lämpliga medel och i synnerhet genom utbildnings- och informationsprogram sträva efter att stärka sina folks uppskattning av och respekt för det kultur- och naturarv som avses. Och Staterna skall åta sig att hålla allmänheten underrättad om de faror som hotar detta arv och om den verksamhet som bedrivs i enlighet med denna konvention.”

De 15 världsarv vi har i Sverige är ingalunda 15 monument som kan bevaras endast genom underhåll av slitage. De är på alla sätt levande och engagerande världsarv som bidrar till samhällsutvecklingen, och som tar uppdraget på allvar genom att på olika sätt berätta om det världsunika natur- och kulturarv vi har och på så sätt bidra till kunskap, samarbete, skatteintäkter och sist men absolut inte minst; glädje och stolthet.

Världsarven är en Unescoutnämning som går via Världsarvskommittén. När ett svenskt objekt blivit utsedd till världsarv blir de sorterade under Riksantikvarieämbetet (RAÄ) eller Naturvårdsverket (NVV). Länsstyrelsen Västernorrland får årligen ca 300 000 från NVV för att finansiera samordning och förvaltning av världsarvet Höga Kusten. Laponia har en egen förordning med medel från Riksantikvarieämbetet - resterande 13 kulturvärldsarv erhåller inga statliga medel.

Världsarven i Sverige har många olika huvudmän och ägare. Till exempel Gammelstad; drygt 400 privatägda kyrkstugor, stiftelser (Grimeton), Statens fastighetsverk (Drottningholm) Fortifikationsverket (Karlskrona) i vissa fall även kommuner etc. Sverige ratificerade Världsarvskonventionen 1985. Idag, nästan 40 år senare, finns fortfarande ingen långsiktig plan för det nationella världsarvsarbetet gällande förvaltning och finansiering. Alla och ingen har helhetsansvar.

Såväl Världsarvsstrategin (RAÄ 2019) som den efterkommande Handlingsplanen (RAÄ 2021) har höga ambitioner, men föga genomförda då finansiering inte finns. Och utan verksamhet blir världsarven utan liv. De blir monument. Världsarven har sedan 1985 hamnat mellan många stolar, och därmed lyckats med konststycket att undgå finansiering. Det arbete som ändå bedrivs finansieras ibland med projektmedel, ibland med kommunala medel, en del regionala medel, en del med begravningsavgifter... Det kan därför ses som en självklarhet att världsarven borde omfattas av Kultursamverkansmodellen. Så är icke fallet och förvånande nog så lyser världsarven obegripligt med sin frånvaro när Kultursamverkansmodellen utreds.

Detta kan jämföras med hur våra grannar i Norge ser på sina världsarv där den norska staten totalt sett årligen tilldelar världsarven i Norge cirka 100 miljoner norska kronor. Medlen kommer från flera departement (kultur-, klimat- och jordbruksdepartementet). I den norska statsbudgeten för 2024 kommer 56,8 miljoner till Riksantikvarieämbetet som i sin tur fördelar stödet till de åtta världsarven. En del får stöd för naturområden från norska miljöverket. Detta är 12,9 miljoner. Det finns också ett så kallat Landbruk i världsarv. Det handlar om 16 miljoner och går till tre orter och finansieras av två departement. Därutöver får världsarvscentren driftstöd via norska Miljöverket på totalt 17,7 miljoner. Dessutom får de norska världsarven 1,1 miljoner från Klimat- och miljödepartementet.

Under den period som Handlingsplanen för världsarvsarbete (RAÄ 2021 - 2024) ska gälla; har så kallade implementeringsmedel utgått till de världsarv som sökt. Det rör sig om ca 300.000:-/världsarv. Under dessa fyra år har medlen årligen fått sökas i februari, de delas ut i april med krav på redovisning i oktober/november. Det innebär att medlen i stort endast kan "arbeta" under sex månader och de villkoras dessutom obegripligt nog genom att de INTE får gå till ordinarie verksamhet. Ingen kontinuerlig hållbar långsiktighet. 2024 är sista året för dessa implementeringsmedel. Nästa år blir det statliga bidraget till de svenska kulturvärldsarven åter igen noll. Nu börjar det ändå komma lite initiativ från riksdagens ledamöter angående den svenska statens försumlighet gällande världsarven i Sverige. I oktober 2023 höll ViS ett världsarvsseminarium i riksdagen, det ledde till att en världsarvsgrupp nu har bildats med intresserade riksdagsledamöter.

Den 30 mars 2023 besökte representanter från ViS utredare Jakob Kihlberg från utredningen av Samverkansmodellen, då vi förstått att världsarven glömts bort under utredningsarbetet. Detta trots att Samverkansmodellen omnämns i den Nationella strategin som en möjlig väg att uppnå Sveriges viljeyttring att höja världsarvens status, och till och med bli föredömen i arbetet av en mer hållbar och fredlig värld. Detta kändes för ViS dessutom lite märkligt då samverka är något vi verkligen kan, mycket tack vare det komplexa ägandet. Såklart gläds vi åt att implementeringsmedlen nämns såväl i riksdagens budgetproposition som i utredningen kring Kultursamverkansmodellen som en lyckad satsning. Men nu när en ny kulturpolitik kanske ska börja gälla, när beslut kring utredningen ska tas, så slås vi med häpnad över att världsarven inte finns med. Ingen har alltså dragit någon slutsats av satsningen.

Ingen kan äga ett världsarv, men vi alla är satta att förvalta dem. Sverige ratificerade som sagt Världsarvskonventionen 1985. Idag, nästan 40 år senare finns fortfarande ingen långsiktig hållbar förvaltning för verksamheten. Och det är genom verksamhet målen i konventionen uppfylls. En konvention svenska staten skrivit under.

Vi vill på det här sättet åter igen uppmärksamma utredningen med uppdraget att genomföra en översyn av kultursamverkansmodellen för kultur i hela landet på detta. Vi önskar en hållbar och långsiktig förvaltning och samordning av våra världsarv. Vi vill kunna bedriva den verksamhet som står i konventionen, strategin och handlingsplanen.

De 15 världsarven är de facto utifrån Världsarvskonventionen landets – och en del av världens - mest unika natur- och kulturarv.

Vi ställer oss ofta frågan vad det beror på att trots att svenska staten skrivit under att ansvara för världsarven för all framtid så har aldrig en krona upptagits för detta i någon budgetproposition på 40

år? Och vad beror det på att när Samverkansmodellen utreds så tillfrågas ingen från världsarven i Sverige? Vi får själva söka upp utredningen. Och trots att vi gör det, ser vi inget gehör. Varken Unesco, världsarv eller den verksamhet som bedrivs nämns i förslaget. Vi ser det som ytterst märkligt och anmärkningsvärt.

Vi saknar även världsarvens roll för kultur- och samhällsutveckling - världsarvens roll som en motor i kulturutveckling. Världsarvsstrategin fastställer olika mål för utveckling av världsarvsarbete som i sin tur lyfter de nationella miljö- och kulturpolitiska målen om hållbarhet, om bevarande, användande och utvecklande av kulturarvet. Världsarv är dessutom en viktig resurs för skolan. I RAÄ's rapport "Skolan och kulturarvet" lyfts t.ex hur världsarven kan bidra till skolans demokratiuppdrag och till lärares kompetensutveckling utifrån olika perspektiv.

Med detta hoppas vi nu att när utredningen "Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun" läggs fram för beslut, så finns en plan eller ett förslag för hur världsarven ska kunna införlivas i den nya Samverkansmodellen. De svenska världsarven ligger trots allt i våra kommuner och regioner, med ansvar från staten.

Styrelsen för föreningen Världsarv i Sverige/

Anna-Karin Ferm,	Världsarvet Hälsingegårdar
Emma Rydnér,	Världsarvet Södra Ölands odlingslandskap
Hans Lundenmark,	Världsarvet Tanums hällristningar
Patrik Bylund,	Världsarvet Höga Kusten
Christina Staberg,	Världsarvet Falun och Kopparbergslagen
Camilla Lugnet,	Världsarvet Grimeton Radiostation
Sara Holmgren,	Världsarvet Laponia